

ĐẶC ĐIỂM ĐỜI SỐNG VĂN HOÁ CỦA NGƯỜI CÔNG GIÁO Ở NAM ĐỊNH HIỆN NAY

VŨ VĂN ĐẠT

Tóm tắt

Nam Định là là tỉnh có đông đồng bào theo đạo Công giáo. Đời sống văn hoá của người Công giáo nơi đây được biểu hiện phong phú trên nhiều lĩnh vực, trong đó yếu tố văn hoá tôn giáo chiếm một phần quan trọng. Những sinh hoạt văn hoá của người Công giáo Nam Định cho thấy sự giao thoa, hoà hợp giữa văn hoá Công giáo và văn hoá truyền thống người Việt. Những nét khác biệt nhất định trong đời sống văn hoá của người Công giáo nơi đây góp phần làm phong phú nền văn hoá Việt Nam. Hiện nay, đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định đã và đang có sự vận động, biến đổi theo các hướng khác nhau.

Từ khóa: Đời sống văn hoá, Công giáo, Nam Định

Abstract

Nam Dinh is a province with a large population of Catholics. The cultural life of Catholics here is manifold in many aspects in which the religious cultural factor plays an important part. The cultural activities of Nam Dinh Catholics show the cross-cultural harmony between Catholic culture and traditional Vietnamese culture. The distinct differences in the cultural life of Catholics here have contributed to the enrichment of Vietnamese culture. At present, cultural life of Catholics in Nam Dinh has been moving and changing in different directions.

Keywords: Cultural life, Catholicism, Nam Dinh

1. Đặt vấn đề

Kể từ khi cụm từ “đời sống văn hoá” xuất hiện lần đầu tiên trong văn kiện của Đảng tại Đại hội IV, cho đến nay đã có nhiều cách hiểu khác nhau về khái niệm này. Ở đây, đời sống văn hoá được hiểu là hiện thực sinh động những hoạt động của con người, nhằm thỏa mãn nhu cầu văn hóa tinh thần của con người. Xây dựng đời sống văn hoá là một chủ trương lớn của Đảng, Nhà nước hiện nay. Do đó, việc nghiên cứu thực tiễn đời sống văn hoá ở các cộng đồng dân cư, đặc biệt là các cộng đồng tôn giáo là rất cần thiết.

Tính từ mốc năm 1533 khi Ynêkhô - vị giáo sĩ đầu tiên đặt chân lên đất Việt Nam - Công giáo đã có lịch sử gần 500 năm tồn tại và phát triển ở nước ta. Gần 5 thế kỷ ấy, Công giáo đã có những đóng góp quan trọng đối với văn hóa Việt Nam, góp phần tạo nên sự đa dạng trong đời sống văn hóa tín ngưỡng truyền thống của dân tộc. Giáo hội Công giáo Việt Nam ngày nay không chỉ là một cộng đồng tôn giáo, mà còn là một cộng đồng về văn hóa rất độc đáo trong đời sống văn hóa Việt Nam.

Theo sử sách ghi lại thì Nam Định (với các địa danh như Ninh Cường, Quần Anh, Trà Lũ)

là vùng đất đầu tiên của Việt Nam tiếp nhận Công giáo. Cho đến nay, Nam Định là một trong những tỉnh có đông đồng bào theo đạo Công giáo với trên 473.000 giáo dân (chiếm trên 22% dân số toàn tỉnh). Trong số 201/229 xã, phường, thị trấn có tín đồ Công giáo thì có những xã tỷ lệ giáo dân chiếm 99% trở lên như xã Nghĩa Lạc (huyện Nghĩa Hưng) là 99,8%, xã Trực Hùng (huyện Trực Ninh) là 99,6% (2). Ở phía nam của Đồng bằng sông Hồng, Nam Định nằm trong vùng đất sản sinh và lưu giữ những giá trị văn hoá truyền thống của dân tộc. Do đó, đây cũng chính là nơi đầu tiên ghi nhận sự tiếp xúc giữa văn hóa Công giáo và văn hóa truyền thống Việt Nam. Đời sống văn hóa của người Công giáo Nam Định là sản phẩm của những chủ thể mang trong mình hai "bản tính": tôn giáo và dân tộc. Vì thế, đời sống văn hóa của người Công giáo Nam Định có nhiều điểm đặc biệt.

2. Những đặc điểm cơ bản trong đời sống văn hóa của người Công giáo ở Nam Định hiện nay

Có thể khái quát những đặc điểm đời sống văn hóa của người Công giáo Nam Định ở những ý sau đây:

Thứ nhất, ở một khía cạnh nào đó có thể nói, đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định diễn ra rất sôi nổi với nhiều hoạt động trên nhiều lĩnh vực.

Đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định là hiện thực sinh động những hoạt động văn hóa tinh thần, được biểu hiện phong phú trên nhiều lĩnh vực như: tôn giáo - tín ngưỡng, tư tưởng, đạo đức, lối sống, giáo dục, khoa học, nghệ thuật, vui chơi giải trí...; tuy nhiên được thể hiện đậm nét ở một số sinh hoạt văn hoá tiêu biểu như: các sinh hoạt văn hoá tôn giáo; văn hoá trong việc tôn kính tổ tiên; văn hoá trong hôn nhân - gia đình và những sinh hoạt văn hóa trong các ngày lễ, tết của dân tộc. Các sinh hoạt văn hóa tôn giáo vốn rất phong phú được biểu hiện sinh động trong các ngày lễ lớn như Lễ Giáng sinh, Lễ Phục sinh và tuần

chầu lượt,... Ngoài các lễ này, hàng ngày ở các giáo xứ vẫn diễn ra các hoạt động tôn giáo như Thánh lễ, các buổi cầu nguyện chung và các hoạt động tôn giáo tại gia... Tất cả những hiện thực sinh động ấy làm nên một đời sống văn hoá rất đặc trưng của người Công giáo Nam Định.

Lấy ví dụ: Đối với Việt Nam, sinh hoạt lễ hội là nét văn hóa rất đặc trưng, có mặt ở khắp mọi miền đất nước. Theo thống kê, hiện nay cả nước có gần 8000 lễ hội, tức là trung bình mỗi ngày có 22 lễ hội (6), thành ra người Việt Nam quanh năm sống với các lễ hội. Tuy nhiên, nếu tính ở phạm vi làng thì trung bình một năm, một làng cũng chỉ có 1 lễ hội để tưởng nhớ các vị thần, mẫu, thành hoàng làng..., còn đối với người Công giáo Nam Định thì khác, hàng năm, một giáo xứ có tới hàng chục ngày lễ trọng (không tính lễ chủ nhật - người Công giáo gọi là Chúa nhật) buộc giáo dân tham dự, trong đó có 3, 4 ngày lễ được tổ chức rất long trọng và linh đình: đó là ngày lễ mừng Chúa Giáng sinh (Noel), lễ mừng Chúa Phục sinh, lễ Thánh Quan thầy, tuần chầu lượt. Ở mức độ nào đó có thể nói, đây cũng chính là các lễ hội hàng năm của người Công giáo. Mỗi lễ hội này thường kéo dài vài ngày, trong khi công tác chuẩn bị kéo dài cả tuần, thậm chí cả tháng. Bên cạnh các nghi thức tôn giáo là các trò diễn xướng, các tiết mục văn nghệ hay các đêm diễn nguyện, không chỉ thu hút đông đảo giáo dân mà còn hấp dẫn cả những người không Công giáo trong vùng.

Thứ hai, yếu tố văn hóa tôn giáo chiếm một phần quan trọng, không thể thiếu trong đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định.

Có thể nói, người Công giáo được sinh ra và lớn lên trong môi trường Công giáo, cho nên yếu tố tôn giáo in đậm trong cuộc sống của họ. Từ lúc sinh ra cho đến lúc qua đời, họ gắn bó với ngôi thánh đường (nhà thờ) như là trung tâm đời sống tôn giáo của cộng đồng. Tất cả những sự kiện quan trọng trong đời người (gắn với 7 phép Bí tích của Công giáo) đều diễn

ra ở ngôi thánh đường: Lúc mới sinh thì đến nhà thờ làm lễ Rửa tội, đến tuổi đi học thì làm lễ Xung tội lần đầu và lễ Thêm sức, khi lập gia đình thì đến nhà thờ làm lễ Hôn phối và khi mất đi thì được đưa đến nhà thờ làm thánh lễ an táng. Có thể nói, việc thực hành các Bí tích trong đạo Công giáo cũng giống như việc thực hiện các nghi thức vòng đời người.

Ngoài những hoạt động tôn giáo được tổ chức long trọng trong các ngày lễ lớn như đã kể trên, hàng ngày giáo dân còn tham gia vào các hoạt động tôn giáo thường nhật theo quy định của Giáo hội và theo lòng đạo đức bình dân như: Thánh lễ, đọc kinh cầu nguyện chung tại nhà thờ và các hoạt động tôn giáo tại gia.

Thánh lễ là một nghi thức tôn giáo rất quan trọng, là nghi thức trung tâm trong đời sống tôn giáo của các tín hữu trên toàn thế giới. Đối với giáo dân, thánh lễ là lẽ sống của người tín hữu, là sức mạnh nâng đỡ linh mục và đoàn giáo dân. Do đó, ở các giáo xứ tại Nam Định, thánh lễ được tổ chức đều đặn hàng ngày, có thể vào buổi sáng hoặc buổi chiều. Riêng ngày chủ nhật thường có 2 thánh lễ vào hai buổi sáng và chiều. Thánh lễ ngày thường kéo dài 30 - 40 phút, còn thánh lễ ngày chủ nhật thì khoảng 1 tiếng. Ngoài tham dự thánh lễ, ngày thường giáo dân có các buổi đọc kinh cầu nguyện chung tại nhà thờ, mỗi ngày 3 buổi: buổi sáng sau thánh lễ, buổi trưa lúc 12 giờ và buổi chiều lúc 6 giờ. Các giờ kinh này thường kéo dài khoảng 30 phút. Bên cạnh các hoạt động tôn giáo tại nhà thờ, thường ngày còn có các buổi cầu nguyện riêng tại các gia đình. Buổi cầu nguyện này thường diễn ra sau bữa ăn tối, khi đã hoàn tất các công việc thường ngày. Cũng giống như thánh lễ ngày thường, các buổi cầu nguyện này không bắt buộc, việc tham dự xuất phát từ lòng đạo đức của giáo dân.

Quan sát, tìm hiểu việc thực hành các hoạt động tôn giáo ở một số giáo xứ trong tỉnh có thể thấy, đời sống văn hoá tôn giáo của người Công giáo Nam Định nói chung có những điểm rất đáng chú ý:

Người Công giáo Nam Định tiêu biểu cho người Công giáo Việt Nam sùng đạo, sốt sắng, nhiệt thành "bạc nhất thế giới".

Một nhà nghiên cứu và cũng là linh mục Công giáo nhiều năm làm việc ở nước ngoài là GS.VS Trần Tam Tĩnh nhận xét: "Dân chúng Công giáo Việt Nam thiết tưởng là quần chúng mộ đạo nhất thế giới. Hàng ngày họ đi dự kinh lễ sớm chiều rất đông và thích rước kiệu, làm tuần tam nhật và nhiều việc đạo đức sùng kính khác, không những vào ngày chủ nhật mà cả các ngày trong tuần. Tại các họ đạo nông thôn, kinh lễ buổi mai kéo dài 2-3 giờ, cuộc rước lâu cả buổi" (5, tr.208). Những biểu hiện sinh hoạt tôn giáo sầm uất này vẫn giữ đến ngày nay nhất là trong các ngày lễ lớn như Giáng sinh, Phục sinh hay châu lượt, hoặc khi đón tiếp các đấng bậc "nhân danh Chúa mà đến".

Khảo sát của người viết ở giáo xứ Bình Hải (thuộc xã Nghĩa Phú, huyện Nghĩa Hưng) cho thấy: mỗi thánh lễ ngày thường cũng có tới hàng trăm người tham dự, còn lễ Chúa nhật và các ngày lễ trọng khác thì nhà thờ luôn chật kín. Một kết quả nghiên cứu khác của Viện Nghiên cứu Tôn giáo năm 1992 ở những cộng đồng Công giáo khác của Việt Nam cũng cho biết: tín hữu đi lễ thường xuyên tại Hà Nội và Thành phố Hồ Chí Minh từ 56,4 đến 96,3%, rước lễ thường xuyên từ 56 đến 94%. Trong khi đó ngay tại Rôma - kinh đô của Giáo hội Công giáo cũng chỉ có 15 - 20% giáo dân đi lễ thường xuyên. Tôn giáo cũng trở thành nhu cầu cần thiết cho rất nhiều tín đồ. 71% trí thức Công giáo ở Thành phố Hồ Chí Minh và 84,6% người Công giáo Hà Nội đã khẳng định như vậy. Trong khi đó chỉ có 59% ở Italia, 34% ở Pháp và 28% ở Đức cho tôn giáo là cần thiết trong đời sống (7, tr.68). Đó là chưa nói đến nhiều nhà thờ ở Mỹ và Tây Âu gần đây đã phải đóng cửa, sáp nhập hoặc rao bán vì lý do tài chính và không có giáo dân đến nhà thờ. Tất cả những dấu hiệu đó cho thấy Việt Nam vẫn được coi là một điểm sáng của Công giáo thế giới trong khi phong trào tục hoá cũng như

tình trạng khô đạo, nhạt đạo đang trở nên đáng báo động ở nhiều nơi.

Người Công giáo Việt Nam nói chung, người Công giáo Nam Định nói riêng sống thiên về tình cảm nên cách giữ đạo cũng ưa ôn ào, náo nhiệt (4). Bên cạnh việc đi lễ, nhà thờ, người tín hữu nơi đây còn thể hiện niềm tin của mình bằng cách đeo ảnh tượng, tràng hạt, như là dấu hiệu của người có đạo; tại nhà riêng thì lập bàn thờ trang trọng theo khả năng kinh tế của gia đình (nhà nào khá giả còn đắp tượng Chúa, Đức Mẹ giữa sân, trên tường nhà). Ở Việt Nam là vậy, cứ có một số gia đình Công giáo là người ta lo làm nhà thờ (kể cả ngay gần đó đã có nhà thờ); mà đã xây nhà thờ thì càng to càng tốt, không đủ tiền thì đi xin nơi này nơi khác. Các ngày lễ trọng được tổ chức rầm rộ, nhà thờ được trang hoàng lộng lẫy, các ngõ xóm cũng rộn rã sắc cờ hoa,... Bởi vậy, chỉ cần nhìn những dấu hiệu này cũng biết ai, gia đình nào, làng nào theo đạo Công giáo...

Những sinh hoạt văn hoá tôn giáo có vai trò rất lớn trong việc cố kết cộng đồng. "Công giáo" tức là tôn giáo chung, phổ quát, cho nên những hoạt động tôn giáo đều mang tính cộng đồng rộng rãi. Trước mỗi dịp lễ lớn, các hội đoàn trong giáo xứ lại tập trung lại để tập các nghi thức và cùng nhau chuẩn bị các tiết mục được giao. Các giáo khu thì vận động giáo dân làm hang đá, dựng các cột cờ, sửa sang khuôn viên thánh đường. Các cuộc rước tập trung tất cả các đoàn hội trong giáo xứ. Cầu nguyện ở nhà thờ cũng là cầu nguyện chung. Gia đình nào có giỗ thì cũng mời cộng đoàn đến đọc kinh cầu nguyện. Gia đình nào có người thân qua đời thì cha xứ cùng các hội đoàn cũng thay nhau đến thăm viếng, chia sẻ và đọc kinh cầu nguyện... Nói chung, mọi hoạt động văn hoá tinh thần/tâm linh của người Công giáo Nam Định đều gắn với các hội đoàn tôn giáo, qua đó giúp gắn kết những con người trong cộng đồng.

Thứ ba, *đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định thể hiện sự hội nhập giữa văn hoá Công giáo và văn hoá truyền thống Việt Nam.*

Hội nhập văn hoá chính là sự giao lưu, ảnh hưởng, thâm nhập và làm phong phú lẫn nhau một cách sâu xa giữa các nền văn hoá khác nhau. Hội nhập với văn hoá bản địa là một yêu cầu bức thiết đối với các tôn giáo trong quá trình được truyền bá, mở rộng. Điều đó càng có ý nghĩa quan trọng đối với Công giáo (vốn được coi là đại diện của văn hoá phương Tây) khi được truyền bá vào Việt Nam - một quốc gia vốn có nền văn hoá - tôn giáo đa dạng, sâu sắc, mang đậm chất phương Đông. Tuy nhiên, trong một thời gian dài, do những khác biệt căn bản về tư duy, quan điểm, lễ nghi, Công giáo gặp nhiều khó khăn trong quá trình hội nhập văn hoá dân tộc. Những thích nghi văn hoá - vốn rất ít ỏi, chỉ để phục vụ cho việc truyền giáo - chủ yếu được thúc đẩy bởi một số cá nhân. Đây là tình trạng chung của Công giáo khi du nhập vào các nước phương Đông. Tuy nhiên, trải qua quá trình lịch sử tiếp xúc văn hoá, các nhà lãnh đạo Công giáo ngày càng nhận ra và trân trọng giá trị của các nền văn hoá, mở đường cho sự ra đời của Công đồng Vatican II (1962-1965) - bước ngoặt cho sự canh tân mọi mặt đời sống Giáo hội. Từ đây, bước đường hội nhập của Giáo hội với các nền văn hoá có những bước tiến vượt bậc; người tín hữu được mời gọi sống đức tin theo truyền thống văn hoá của mình.

Cho đến nay, không dễ để đánh giá mức độ hội nhập giữa Công giáo với văn hoá Việt Nam như thế nào; tuy nhiên trên thực tế, không khó để nhận ra sự hoà hợp, song hành giữa những yếu tố văn hoá Công giáo và văn hoá truyền thống trong bất kỳ sinh hoạt văn hoá nào của người Công giáo Nam Định.

Trong những sinh hoạt tôn giáo ở Nam Định hiện nay, nhất là những hoạt động tôn giáo trong những ngày lễ lớn (như Giáng sinh, Phục sinh, châu lượt, Lễ kính Thánh Quan thầy,...), có thể nhận thấy nhiều hình ảnh, nghi lễ, tiết tấu và các hình thức diễn xướng thuộc văn hoá Việt Nam. Ví như mừng lễ Giáng sinh, thay vì làm hang đá như trước đây, ở

một số giáo xứ lại dựng một cái lều lợp toàn cỏ tranh hay lá cọ đậm chất Việt Nam. Hay như nghi thức tháo khăn và mai táng Chúa (trong chiều thứ sáu Tuần thánh) cũng mang đậm màu sắc tang chế của người Việt: hai ông thánh tháo khăn Chúa là ông Giu-se và Nê-cô-đê-mô mặc bộ áo dài trắng, đầu quấn khăn tang trắng; xác Chúa được quấn chặt trong tấm vải trắng, được khâu liệm y như người Việt Nam; kiêng quan tài là đội trác gồm 20 người, đi đầu cũng là thanh la và thanh trác y như người dân nơi đây vẫn đi mai táng người thường. Còn các bài ngắm đứng, vãn hương đá thì cũng ngân nga theo gia điệu í..í..a... như dân ca quan họ. Trong các cuộc rước, các quan viên mặc áo dài xanh chấm bi, đầu đội khăn xếp; còn phụ nữ mặc áo dài truyền thống, mỗi đoàn hội một màu áo khác nhau, tương tự các đám rước ở đình làng. Đặc biệt, ngày Lễ Thánh Quan thầy có rất nhiều điểm tương đồng với hội làng. Thánh Quan thầy của giáo xứ, giáo họ cũng giống như Thành hoàng làng là người có vai trò bảo trợ cho làng. Ngoài ra, tổ chức của xứ, họ đạo cũng mang nhiều cơ cấu giống cơ cấu hành chính làng xã...

Trong việc tôn kính tổ tiên, người Công giáo Nam Định ngày nay cũng lập bàn thờ tổ tiên như mọi gia đình người Việt khác. Bàn thờ tổ tiên được đặt ở nơi trang trọng trong nhà (thấp hơn bàn thờ Chúa), trên bàn thờ đặt di ảnh tổ tiên, hàng ngày thắp hương thắp nến... Đám tang của người Công giáo cũng diễn ra những lễ thức truyền thống, con cái vẫn mặc áo xô gai; sau đám tang người ta cũng giữ phong tục 3 ngày, 100 ngày, 3 năm. Cũng giống như người Phật tử có mùa Vu Lan là dịp để con cái thể hiện lòng hiếu thảo đặc biệt với các đấng sinh thành, người Công giáo dành riêng tháng 11 dương lịch hàng năm để kính nhớ tổ tiên, ông bà cha mẹ đã qua đời. Tháng 11 được gọi là Tháng Các Linh hồn, cũng chính là "mùa báo hiếu" của người tín hữu.

Trong hôn nhân, điểm nổi bật chính là bí tích Hôn phối, thường được thực hiện trong

thánh lễ tại nhà thờ, gọi là lễ Hôn phối hay lễ cưới. Theo luật của Giáo hội, sau khi lãnh nhận bí tích Hôn phối này, việc hôn nhân coi như hoàn tất, hai người chính thức là vợ chồng. Tuy nhiên, đối với người Công giáo Nam Định nói riêng, người Công giáo Việt nói chung, ngoài nghi lễ tôn giáo trên, đôi nam nữ chỉ thực sự được công nhận là vợ chồng khi hai bên gia đình thực hiện các nghi lễ truyền thống khác như: Lễ dạm; Lễ đính hôn (hay lễ hỏi, đám nói) và Lễ cưới (nhà gái là lễ vu quy, nhà trai là lễ thành hôn). Trong những buổi lễ này, các đồ vật như tráp, cau, trầu, rượu, cỗ bàn,... cùng các tiết mục khác như đón dâu, tặng quà, ca nhạc, lễ gia tiên,... đều theo phong tục truyền thống ở trong vùng.

Dù các hoạt động tôn giáo được tính theo dương lịch nhưng người Công giáo Việt Nam vẫn gắn bó với văn hoá truyền thống qua cách dùng lịch âm và đón Tết cổ truyền. Trong dịp Tết, người Công giáo cũng có tục dọn nhà cửa để "tống cựu nghinh tân", cũng có tục dọn tất niên cùng với thánh lễ Tất niên trang trọng tại nhà thờ, cũng có nghi thức đón giao thừa, cũng hái lộc xuân, cũng có phong tục 3 ngày Tết, rồi chúc tết, mừng tuổi. Đặc biệt, trong ba ngày tết, trên bàn thờ tổ tiên không lúc nào thiếu hương thơm. Người Công giáo Việt Nam ngày nay cũng thắp hương trên bàn thờ tổ tiên có ý nghĩa dâng lên tổ tiên tấm lòng hiếu thảo của con cháu. Họ cũng thường thắp hương theo số lẻ với niệm rằng số lẻ thuộc dương (số chẵn thuộc âm). Đối với họ, tổ tiên tuy đã qua đời nhưng vẫn sống trong một tình trạng siêu nhiên như trong Kinh thánh có viết: "...Người không phải là Thiên Chúa của kẻ chết, nhưng là Thiên Chúa của kẻ sống, vì đối với Người, tất cả đều đang sống".

Thứ tư, đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định có những khác biệt nhất định với những tập tục, văn hoá truyền thống người Việt.

Trong việc tôn kính tổ tiên, người Công giáo có những quan niệm khác nhau về nguồn gốc con người, về linh hồn và sự tồn tại của

linh hồn sau khi chết. Do đó, những lễ thức đối với tổ tiên cũng có những khác biệt so với truyền thống. Trong những ngày giỗ, người Công giáo thường chú trọng đến việc xin lễ, đọc kinh chung và làm những việc lành để hướng về ông bà tổ tiên, không có các hành vi đốt vàng mã, cúng tế. Trên bàn thờ tổ tiên cũng bày hoa quả, bánh kẹo thể hiện sự biết ơn, tôn kính ông bà cha mẹ chứ không hàm ý mời ông bà cha mẹ về dùng. Qua những việc làm này, người Công giáo không nghĩ tổ tiên sẽ “phù hộ độ trì” cho mình, nhưng họ tin rằng thông qua lời cầu xin của các ngài mà Chúa sẽ ban ơn lành cho con cháu.

Hôn nhân của người Công giáo Nam Định mang hơi thở của truyền thống dân tộc nhưng cũng in đậm màu sắc tôn giáo với những nét khác biệt. Đối với người Công giáo, hôn nhân không chỉ mang tính xã hội - thế tục mà còn mang tính thiêng liêng: Hôn nhân là một bí tích, một dấu chỉ tình yêu của Thiên Chúa xác lập trên con người. Do đó, để hai người thực sự thành vợ chồng, họ phải được lãnh nhận Bí tích Hôn phối. Thông qua Bí tích này, hai người nam nữ xác nhận sự tự do và ưng thuận của mình. Trước mặt vị đại diện Thiên Chúa (thường là linh mục) và cộng đoàn, họ thể hứa chung thủy với nhau trọn đời, cùng nhau nuôi dưỡng, giáo dục con cái và gánh vác những nghĩa vụ khác của gia đình.

Trong dịp Tết, bên cạnh những phong tục truyền thống, người Công giáo Nam Định còn đón Tết theo những cách rất riêng. Người Công giáo cũng giữ tục 3 ngày tết nhưng với một nghĩa khác: Mồng một Tết Cầu bình an cho năm mới; mồng hai Tết kính nhớ Tổ tiên, ông bà cha mẹ; mồng ba Tết Thánh hoá công ăn việc làm. Trước thời khắc giao thừa, mọi người tập trung ở nhà thờ tham dự Thánh lễ Tất niên để tạ ơn Thiên Chúa về một năm đã qua an lành và cầu xin bình an cho năm mới. Sau Thánh lễ, các giáo dân được rút lộc tại nhà thờ. “Lộc” ở đây chính là những tấm thiệp có ghi lời Chúa, các giáo dân sẽ mang “Lộc” này về

để ở vị trí trang trọng trong nhà, coi đó như là lời dạy của Chúa về cách sống trong năm mới. Không tới thăm mộ của tổ tiên vào Tết Thanh minh, người Công giáo có riêng một ngày Tết để nhớ tới những người đã khuất, đó chính là ngày mồng hai Tết. Vào ngày này, con cháu tụ họp tại đất Thánh (nghĩa trang) để sửa sang mộ phần cho ông bà cha mẹ. Thánh lễ cầu cho tiên nhân được tổ chức ngay tại nghĩa trang thay vì tại nhà thờ như mọi ngày. Không có quan niệm “trần sao, âm vậy” nên thay vì gửi xuống ông bà tổ tiên những vật dụng tiện nghi như quần áo, vàng mã, nhà cửa... thì các giáo dân gửi tới Thiên Chúa những lời cầu nguyện để cầu mong linh hồn ông bà tổ tiên sớm được tha thứ những tội lỗi đã phạm trên trần gian để được về nơi Thiên Đàng...

Thứ năm, đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định đã và đang có sự vận động, biến đổi.

Một mặt, những nghi thức của người Công giáo Nam Định trước đây vốn chịu ảnh hưởng nặng nề của truyền thống cũ, thì nay đã có những thay đổi ngày càng phù hợp với nếp sống văn minh, tiến bộ, phù hợp quy định của Nhà nước. Trong việc tôn kính tổ tiên, các nghi lễ không còn dài dòng, rườm rà. Ngày giỗ không cần phải tiên thường (vọng) và ngày chính, mà là đúng ngày, có khi gần sát ngày cho tiện lịch làm việc của mọi người. Trang phục trong tang lễ của người Công giáo Nam Định hiện nay đã bỏ các hình thức như đội mũ rơm, thắt lưng dây chuỗi, chống gậy, xoa tóc,... Thời gian tổ chức tang lễ cũng theo quy định của địa phương. Một vài giáo xứ trước đây có hình thức khóc kèn trong đám tang thì nay Giáo hội khuyến nhủ các tín đồ hạn chế tối đa việc khóc lóc, đau khổ làm ảnh hưởng đến tinh thần sức khỏe. Việc ăn uống trong đám tang, đám giỗ trước đây cũng rất nặng nề, nhiều khi trở nên nặng gánh cho gia đình tang quyến và có thể gây cãi lộn, chia rẽ trong gia đình thì nay Giáo hội cũng đưa ra những quy định nhằm hạn chế tối đa các hình thức này... Những thay

đổi tiến bộ này có vai trò rất to lớn từ sự vận động, khuyến răn của hàng ngũ giáo sĩ.

Bên cạnh phương diện tích cực, đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định hiện nay vẫn tồn tại một số biểu hiện không phù hợp với tinh thần Công giáo cũng như quy định của Nhà nước. Trong đám tang, một vài gia đình, nhất là những gia đình có điều kiện, vẫn còn nặng nề về ăn uống, tổ chức rườm rà. Nhiều gia đình đua nhau xây mồ mả cho ông bà cha mẹ, nhưng không phải vì sự hiếu kính, mà chỉ là sự ganh tỵ của những người sống với nhau. Đặc biệt, trong thời gian gần đây, có một số giáo dân đi xem bói, gọi hồn... trong khi Giáo hội nghiêm cấm. Mặc dù biết rằng việc làm này là mắc tội, hơn nữa các cha xứ cũng thường xuyên nhắc nhở nhưng vẫn không ngăn cản được sự tò mò của một số người. Tất nhiên, những trường hợp này chỉ là thiểu số nhưng nó cũng cho thấy đức tin của một bộ phận giáo dân ít nhiều đã bị phân tán.

Còn trong hôn nhân, mặc dù Luật Hôn nhân Công giáo rất chặt chẽ, tuy nhiên hiện nay ở nhiều nơi xuất hiện tình trạng sống chung, sống thử, quan hệ trước hôn nhân ở một vài bạn trẻ Công giáo. Thêm vào đó, tình trạng con cái (thường là những thanh niên đi học hoặc làm ăn xa) kết hôn với người ngoại đạo ngày càng gia tăng cũng là một vấn đề tạo ra xung đột giá trị văn hóa giữa hai thế hệ. Do lo sợ "mất đạo" nên người Công giáo nói chung đến nay vẫn rất e ngại khi cho con cái mình kết hôn với người ngoại đạo, do đó, các cha mẹ luôn kịch liệt phản đối việc này. Tuy nhiên, kết cục thì luôn là: "trời không chịu đất thì đất phải chịu trời". Đây chính là một vấn đề nhức nhối đối với người Công giáo hiện nay. Ngoài ra, trong lễ cưới, nhiều người tỏ ra không đồng tình với tiết mục "dâng của lễ". Hiện nay, một số giáo xứ ở Nam Định có tục: Sau khi thực hiện Bí tích hôn phối, gia đình hai bên chuẩn bị một ít đồ lễ gồm bánh miến, rượu, hoa quả... và xếp hàng đi từ cuối nhà thờ với ý dâng lễ vật (của gia đình mới) lên Thiên Chúa. Một bộ

lễ như thế thường mất tiền triệu, trong khi trước đó gia đình tân hôn đã khá tốn kém cho việc chuẩn bị về trang phục, trang điểm cho đến hoa lá trang trí trong nhà thờ. Mặc dù tự nguyện, nhưng vì ở nông thôn thường có tâm lý "con gà tức nhau tiếng gáy" và hay bàn luận, bình phẩm, cho nên nhiều gia đình chẳng khá giả gì cũng phải cố cho người ta khỏi chê cười. Vấn đề là "Thiên Chúa cần thiện tâm chứ không cần lễ tế", vì thế nhiều người Công giáo cho rằng, tiết mục dâng của lễ ở một số giáo xứ trong vùng là một sự "bày vẽ" không cần thiết (1, tr.106).

Trên đây là một số đặc điểm đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định. Có thể có những đặc điểm khác nữa mà người viết chưa đề cập đầy đủ. Sau khi phân tích một cách cơ bản những đặc điểm này, người viết đưa ra một số kết luận.

3. Kết luận

Đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định là hiện thực sinh động những hoạt động nhằm thoả mãn nhu cầu văn hoá tinh thần của họ. Đời sống văn hoá của người Công giáo nơi đây được biểu hiện phong phú trên nhiều lĩnh vực, trong đó yếu tố văn hoá tôn giáo chiếm một phần quan trọng, không thể thiếu. Qua những sinh hoạt văn hoá tôn giáo trong những ngày lễ lớn (đặc biệt trong các lễ hội như Giáng sinh, Phục sinh, lễ Thánh Quan thầy xứ - họ đạo, châu lượt) cũng như những sinh hoạt tôn giáo thường nhật qua việc tham dự thánh lễ, đọc kinh cầu nguyện,... có thể thấy người Công giáo Nam Định chính là tiêu biểu cho người Công giáo Việt Nam sùng đạo, sốt sắng, nhiệt thành "bạc nhất thế giới". Cách giữ đạo, sống đạo của họ cũng ưa ồn ào náo nhiệt với nhiều hoạt động thiên về bề nổi. Tuy nhiên, chính những sinh hoạt tôn giáo này lại có vai trò rất quan trọng trong việc cố kết cộng đồng.

Điểm đáng chú ý là, do mang trong mình hai "bản tính" (tôn giáo và dân tộc), nên đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định cho thấy sự giao thoa, hoà hợp, chính xác

hơn là sự hội nhập giữa văn hoá Công giáo và văn hoá truyền thống người Việt. Những biểu hiện của sự hội nhập này không chỉ thấy trong những hoạt động vốn thuần túy tôn giáo mà còn biểu hiện rõ nét ngay trong bất kỳ sinh hoạt văn hoá nào của người họ. Đây cũng chính là biểu trưng cho đường hướng “Sống phúc âm giữa lòng dân tộc để phục vụ hạnh phúc đồng bào” mà toàn thể Giáo hội Công giáo Việt Nam đang theo đuổi. Một học giả không Công giáo, đã nhận xét: “Ngày nay, người ta không thể nói tới văn hoá của dân tộc Việt Nam hay cuộc sống của người Việt Nam trong bất cứ phạm vi nào mà không nói tới sự hiện diện, vai trò và sự đóng góp của đạo Công giáo, dù đó là cuộc sống ở trong nước hay cuộc sống ở nước ngoài” (3).

Bên cạnh đó, đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định cũng có những nét khác biệt nhất định với văn hoá truyền thống Việt Nam. Thiết nghĩ, những khác biệt như vậy là bình thường và dễ hiểu, vì ngay cả người Việt dù chung một nền văn hoá nhưng không phải đều biểu hiện giống nhau ở mọi nơi. Hơn nữa, những khác biệt của người Công giáo không hề đối lập với giá trị văn hoá truyền thống, mà đó là những cách hiểu khác nhau về cùng một vấn đề và đều hướng đến những giá trị cao đẹp. Do đó, chính những nét mới ở văn hoá Công giáo đã góp phần bổ sung, làm phong phú nền văn hoá Việt Nam.

Đời sống văn hoá của người Công giáo Nam Định hiện nay đã và đang có sự vận động, biến đổi, một mặt theo hướng ngày càng phù hợp với nếp sống văn minh, tiến bộ, phù hợp quy định của Nhà nước; mặt khác cũng xuất hiện những biểu hiện không phù hợp với tinh thần của Giáo hội và quy định của Nhà nước, trong đó tình trạng sống chung, sống thử, quan hệ trước hôn nhân ở một bộ phận giới trẻ Công giáo là một vấn đề nhức nhối đối với Giáo hội, cũng là mối lo của toàn xã hội hiện nay.

V.V.Đ

(NCV, Viện Văn hoá, Trường ĐHVH HN)

Tài liệu tham khảo

1. Vũ Văn Đạt (2015), *Đời sống văn hoá của giáo dân giáo họ Bình Hải (Nam Định) hiện nay*, Đề tài nghiên cứu khoa học, Viện Văn hoá - Trường Đại học Văn hoá Hà Nội.
2. Trần Thị Hương Giang (2013), *Nghi thức tiến bộ trong tang lễ của người Công giáo Nam Định với việc thực hiện nếp sống văn hoá hiện nay*, Nguồn: [http://www.dulichnamdinh.com.vn/\(S\(tq0lzi45hwfc1kade4p42i55\)A\(EDOBswR6zwEkAAAAMDI3Yzc3ZTYtMzk1Ny00MDYzLWEyNDYtZmRkOWQzOWNhZGFjLYDDkBU4I9Ila33HRTIOE-2caM1\)\)/viewdetails.aspx?Id=2588&aspxAutoDetectCookieSupport=1](http://www.dulichnamdinh.com.vn/(S(tq0lzi45hwfc1kade4p42i55)A(EDOBswR6zwEkAAAAMDI3Yzc3ZTYtMzk1Ny00MDYzLWEyNDYtZmRkOWQzOWNhZGFjLYDDkBU4I9Ila33HRTIOE-2caM1))/viewdetails.aspx?Id=2588&aspxAutoDetectCookieSupport=1)
3. Đinh Kiều Nga, *Ảnh hưởng của Công giáo với nền văn hóa Việt Nam*, Nguồn: http://btgcp.gov.vn/Plus.aspx/vi/News/38/0/240/0/3171/Anh_huong_cua_Cong_giao_voi_nen_van_hoa_Viet_Nam, cập nhật ngày 26/10/2017
4. Phạm Huy Thông, *Lối sống của người Công giáo Việt Nam: Quá trình từ theo đạo, giữ đạo đến sống đạo*, http://btgcp.gov.vn/Plus.aspx/vi/News/38/0/240/0/2279/Loi_song_cua_nguoi_Cong_giao_Viet_Nam_Qua_trinh_tu_theo_dao_giu_dao_den_song_dao
5. Trần Tam Tĩnh (1988), *Thập giá và lưỡi gươm*, Nxb. Trẻ, Tp. Hồ Chí Minh.
6. Hoài Văn (2014), *Mỗi năm cả nước có gần 8000 lễ hội*, Nguồn: <https://www.tienphong.vn/van-nghe/moi-nam-ca-nuoc-co-gan-8000-le-hoi-775473.tpo>
7. Viện Nghiên cứu Tôn giáo (1994), *Những vấn đề tôn giáo hiện nay*, Nxb. Khoa học Xã hội, Hà Nội.

Ngày nhận bài: 6 - 6 - 2016

Ngày phản biện, đánh giá: 13 - 12 - 2017

Ngày chấp nhận đăng: 25 - 12 - 2017